

Múltidéző utcaneveink

Kolozsvár és Brassó az utóbbi másfélszáz évben

1. Bevezetés. Az erdélyi városok közterületnevei¹ a középkori, kora újkori névadásoktól a 19. század közepéig nagyjából változatlanok voltak. Az utóbbi másfélszáz évben viszont rendszeresen cserélődtek: impériumok, rendszerek, etnikai viszonyok változásait követték. A tanulmány az erdélyi városok közterületneveinek történetébe pillant bele, leginkább e releváns időszakokkal foglalkozik, a kiegyezéstől (1867) napjainkig.

A használt szakkifejezések tisztázása után Kolozsvár és Brassó belvárosi közterületneveinek változásait veszem górcső alá: ezek rendelkeznek a legmélyebb gyökerekkel, ezek a nyelvi tájkép lehangsúlyosabb építőelemei. Nem vizsgáltam a teljes belvárosi névanyagot, csak a nagyobb méretűeket, amelyekre a legteljesebb az adatbőség (akár kevésbé részletes várostérképen is szerepeltek, jól olvasható névvel). Kolozsváron 19, Brassóban 13 közterületnév került az adatbázisba (1–4. ábra).²

Kolozsvár az észak-erdélyi, Brassó a dél-erdélyi városokra lehet minta.³ Az észak-erdélyi nagyvárosok (Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Szatmárnémeti), továbbá Arad 1910-ben 73–95% közötti magyar többséggel rendelkeztek. Az előbbi négy város 1940–1944 között ismét Magyarország része volt, 2011-ben az 50–78%-os román többség mellett meghatározó a 15–44%-ot kitevő magyar közösségük. A dél-erdélyi nagyvárosok (Brassó, Nagyszeben, Temesvár) háttere más: 1910-ben háromnyelvűek voltak (németek 26–50%, magyarok 22–43%, románok 10–28% között). E három város és Arad a második világháború alatt nem tért vissza Magyarországhoz. Ma a 80–90%-os román lakosság mellett elenyésző bennük a magyar kisebbség⁴ (KSH 1912, INSSE 2011).

---

¹ A tanulmányban – a nyelvi változatosság érdekében – a *közterületnév* és az *utcanév* fogalmakat szinonimaként használom, az utóbbi is tartalmazza tehát a tereket, hidakat stb.

² A 2. és 4. ábrák tartalmazzák a vizsgált 19 kolozsvári, illetve 13 brassói belvárosi közterület névváltozatait. Az abban a korszakban megjelent új nevek félkövérel szerepelnek. A funkcionális-semleges nevek fehér, a funkcionális-emlékeztető nevek halványzürke, a szimbolikus-semleges nevek középzürke, a szimbolikus-emlékeztető nevek pedig sötétzürke alapon jelennek meg.

³ A jelenkori Erdély helynévváltozásairól, benne a városok közterületnév-adásának történetéről áttekintés: BARTOS-ELEKES (2005, 2013). Ugyanezen téma monarchiakori szakaszának részletes elemzése: BEREZ (2017).

⁴ Kolozsvár 63 ezres lakosságának 82%-a magyar, 14%-a román anyanyelvű volt 1910-ben. A város az 1956-os népszámláláskor még magyar többségű volt (anyanyelv tekintetében 50%-kal), 1966-tól már román. 1992-ben a 329 ezres lakosságának 77%-a román, 23%-a magyar anyanyelvű volt. Brassó 1880-ban még német relatív többségű volt, 1890-ben kerültek a magyarok relatív többségbe (34%-kal). 1910-ben a 41 ezres városban 43% volt magyar, 29% román és 26% német anyanyelvű. A magyar relatív többség 1930-ban még megvolt, 1941-re pedig már a románság került többségbe (58%-kal). 1992-ben a 324 ezres városban 89% volt a románok, 10% a magyarok, 1% a németek aránya. (VARGA E. 1998–2002.)

Kolozsvár esetében a fő forrásom a város történeti helynévtára volt (Asztalos 2004), illetve a korszakok kiemelkedő várostérképei⁵ (történetüket l. BARTOS-ELEKES 2012); hasznos volt GAAL (2001) várostörténete is. Brassó esetében kiindulópont volt a HANNAK (1999) munkájára alapozó tanulmány (RUS 2001). A város történeti névtára (Kovács 2013) mellett leginkább várostérképek⁶ segítették munkámat.

A fejezetek felépítése ugyanaz: az adott történelmi korszakban bemutatom Kolozsvár és Brassó esetét. Az alfejezetbeli elemzés első felében a megőrzött és a megváltoztatott neveket figyelem. A nevek megváltoztatása alatt csak a névadó motívum cseréjét értem. Megőrzött névnek tekintem azokat az eseteket is, amikor a hivatalos név nyelve változik, de megmarad a névben kifejezett jelentés (pl. a kolozsvári *Egyetem utcából* 1919-ben *Str. Universităţii*, majd 1940-ben ismét *Egyetem utca* lett) – ebben az esetben az adott nyelvű ‘Egyetem utca’ név tovább élt, aktuális maradt, csak státust váltott a hivatalos és kisebbségi szintek között. A helyesírási módosulásokat, az írásmód alakváltozásait sem tekintem változásoknak (pl. *Johannes Gasse*, *Johannissgasse*).

A tanulmányban leginkább csak a hivatalos⁷ nyelvű alakot használom, bár utcanévtáblákon bizonyos időszakokban szerepeltek a más nyelvű névváltozatok is. A közterület-nevek esetében a helyi hivatalos (korábban a helyi ügykezeléssel azonos nyelvű) nevet dőlt betűvel jelzem, a magyar nyelvű megfelelőjüket pedig ‘apoztrófok’ között adom meg – függetlenül attól, hogy mennyire voltak ez utóbbiak létező névváltozatok. Legerősebb helyzetük akkor volt, amikor kisebbségi egységesített névváltozatként akár várostérképen és utcanévtáblán is ki voltak írva (de postacímzésnél nem voltak használatban). Ha csak saját fordításaim, akkor élő névnek nem nevezhetők, bár annak idején az egyes közösségek szintén lefordíthatták és használhatták őket. A kisebbségi névváltozat és a fordítás között tehát óriási a különbség, de közöttük számtalan árnyalat van, ahol a határt nehéz meghúzni: levélcímzések, várostérképek, utcanévtáblák, egyéb írott források, szóbeli alakok elterjedését kellene figyelni – ebben a rangsorban.

Az elemzés második felében a belváros adott korszakbeli neveit csoportosítom következetesen ugyanazon, alább tárgyalt kategóriák szerint.

⁵ Bodányi 1869, Mach 1894, Posner 1902, Csányi 1917, Bortuş 1931, Klösz 1942, Cluj 1958, Beuran–Poenaru 1980, Agát–Topográf 1996, OSM 2020.

⁶ Kronstadt 1887, 189?, 1911; Braşov 1911, 1922, 1934, 194?; Brassó 1912; Oraşul Stalin 1950; Murgu 1963, 1967; Pop–Princz 1974; Popa–Covali 1991; OSM 2020.

⁷ A vizsgált időszak előtt – a latin mellett – Kolozsváron magyarul, Brassóban németül folyt az ügykezelés, függetlenül attól, hogy országos, illetve tartományi szinten a törvényhozás nyelve többnyire a latin volt, majd a 19. század közepétől – rövid német kitéréssel – a magyar. Ezt követően már az impériumváltozások mentén egyértelműen követhetők a román, illetve a magyar nyelv hivatalos voltának cseréi (BARTOS-ELEKES 2013: 80–89). E többnyelvű városokban a közterületeknek több névváltozatuk alakult ki. Miután közülük az egyik hivatalos névvé lépett elő, árnyékában a többi név nemzetiségi, kisebbségi nyelvű névváltozatként tovább élt, de kevésbé láthatóan. Ez utóbbiak várostérképeken a legritkább esetekben szerepeltek: csak Brassórol készültek ilyen várostérképek, csak a dualizmusban (BARTOS-ELEKES 2013: 135–136). E kisebbségi nevek az utcanévtáblákon már hosszabb időszakokban voltak kiírva: Brassóban 1887–1950 között, Kolozsvárt 1945–1964 között. További időszakokban köznyelvi alakjukat egyéb írott forrásokból állíthatjuk össze.

2. Terminológia. A természetes (közösségi) névadás mellett a – leginkább a közterületnevekre és főleg újabban jellemző – mesterséges (hivatalos) névadásra már SZABÓ T. ATTILA (1946: 3–5) is felhívta a figyelmet, a mesterséges névadás beszélő és néma neveit is említve: az előbbi leírja az utcát, az utóbbi hallgat róla. LŐRINCZE LAJOS 1947-es munkája (LŐRINCZE 1967: 23–24) nyomán terjedt el a magyar szakirodalomban a természetes/mesterséges névadás fogalom- és terminuspár. MEZŐ ANDRÁS (1982: 26–38) jelezte, hogy a szakma nem használja következetesen e fogalmakat, keveri a kategóriákat. A két névadás közötti különbséget ezért tovább részletezte, illetve kiegészítette az előbbi fogalompárt a motivált és motiválatlan nevek kettősével (MEZŐ 1982: 28). A MEZŐ-féle négyes csoportosítást magam még egy fogalompárral egészítettem ki korábbi munkámban az alapján, hogy a név politikai rendszerekhez való köthetőség szempontjából semleges vagy emlékeztető tartalmú (BARTOS-ELEKES 2016).

Ezek alapján e dolgozatban a közterületneveket – akár bármely más földrajzi nevet – háromféle szempont szerint csoportosítom: a) a névadás jellege, b) a név és az objektum kapcsolata, illetve c) a név és politikai rendszer kapcsolata szerint.⁸ Jelen tanulmányban az alábbi fogalmakat használom e csoportokra (példaként Kolozsvár főterének magyar megnevezéseit használom).

A névadás lehet természetes vagy mesterséges jellegű. Természetes a névadás, ha a név népi, közösségi, ösztönös alkotás, amely hosszabb időszak alatt alakult ki. A középkortól kezdve a kolozsvári főter megnevezése például *Nagy piac* volt; e nevet az első írásos említése óta ismerjük, de hamarabb alakulhatott ki. Ha viszont a névadás egyéni (leginkább hatósági/hivatalos, ritkábban kiemelkedő személy alkotta), tudatos, akkor azt mesterségesnek tekintem. A város főterét például a hatóság többször átnevezte: a monarchia utolsó évtizedeiben és a második világháború alatt *Mátyás király tér* volt, a két világháború

⁸ Az erdélyi városok közterületneveit vizsgáló írárok különféle csoportosításokat használnak, eltérő szakkifejezéseket használnak e fogalmakra. A *természetes* és *mesterséges névadás* kettőse szerepel így (BARTOS-ELEKES 2005: 7–11, ERŐSS 2018), de *elnevezés* vs. *hivatalos név*-ként (VIGH 1996: 11), *népi* vs. *hatósági/hivatalos névadás*-ként is (Asztalos 2004: 29–36, BURA 2007: 8–26). Angolul a *natural* vs. *artificial naming* kifejezések (BENEDEK – BARTOS-ELEKES 2009: 99–103), továbbá a *vernacular/spontaneous origin* vs. *official invention / artificial name* terminusok fedik a fogalompárt (BERECZ 2017: 171). A *motivált* vs. *motiválatlan* páros szerepel így (BARTOS-ELEKES 2005: 10–11, ERŐSS 2018), de *beszélő* vs. *néma nevek*-ként (Asztalos 2004: 29–36) is. Angolul a *functional* vs. *symbolic name* kifejezésekkel (BENEDEK–BARTOS-ELEKES 2009: 99–103, BARTOS-ELEKES 2016: 39) találkozunk, továbbá a francia szakirodalomból honosított *funkcionális* vs. *szimbolikus nevek*-kel (BERECZKY 2018). A *semleges* vs. *emlékeztető* fogalompár angolul a *neutral* vs. *commemorative name* kifejezésekkel jelenik meg (BARTOS-ELEKES 2016: 39). Közülük az utóbbit BURA (2007: 8–26) *politikai indítékú nevek*-nek; ERŐSS (2018) román/magyar *konnotációjú nevek*-nek, akár *kommemoratív nevek*-nek is hívja; BERECZKY (2018) pedig *utaló nevek*-nek, pontosabban motiváltságuk függvényében *funkcionális utaló* vagy *szimbolikus utaló nevek*-nek. BERECZ (2017: 170–171) összevonja az utóbbi két fogalompárt. A hatósági neveket két nagy csoportra osztja: a *decorative name* inkább a valamelyest motivált, főleg semleges neveket takarja, míg a *commemorative name* kifejezés a többnyire motiválatlan, emlékeztetőpolitikai neveket fedí. A nemzetközi, azaz leginkább angol nyelvű szakirodalom sem egységes, a szerzők eltérő fogalmakat rendelnek a nevek kategóriáihoz (BERG–VUOLTEENAHO eds. 2009, CSIKI–BARTOS-ELEKES eds. 2009, JORDAN–WOODMAN eds. 2016).

között és jelenleg *P-ța Unirii* 'Egyesülés tér', a második világháborútól a forradalomig *P-ța Libertății* 'Szabadság tér'.

Az objektum és a név kapcsolata alapján a természetes névadás mindig motivált (funkcionális), a mesterséges névadás viszont ritkábban az, inkább motiválatlan (szimbolikus). Az előbbi az objektummal (hellyel) kapcsolatos név, az utóbbi a helytől független.⁹ Motivált a név, ha kideríthető a kapcsolat az objektum és a név között, vagyis ha az objektum determinálja a nevet. A motivált név a közterület méretére, alakjára, helyzetére, fekvésére, korára, minőségére, irányára, jellegzetes épületére, építményére, szerepére, lakóinak nyelvére, foglalkozására utal; mesterséges névadás esetében a motívumok köre kiegészülhet a közterület történetére való utalással is (ismert személy szülő- vagy lakhelye volt az utcában, adott történelmi esemény kapcsolódik a közterülethez). Mivel a motivált név az objektum névadáskori jellegzetességéről, szerepéről mesél, találkoznak a *beszélő név*, *funkcionális név* megnevezéseivel is. Az említett közterület például évszázadokon keresztül Kolozsvár nagyobbik piaca volt, így a *Nagy piac* egyértelműen motivált (funkcionális) név. Azonban a piac elköltöztetésével és dísztérré alakításával a név elvesztette motiváltságát. Ekkor adták a *Mátyás király tér* nevet a térre tervezett lovas szobor alapján. Mivel a tér egy leendő jellegzetességéről kapta a nevét, a név motiváltsága csak a névadást követően vált érzékelhetővé. Az ilyen jellegű összefüggések hiányában az ötletszerű nevek motiválatlanok. A motiválatlan név nem mond az objektumról semmit, mást jelképez, ezért használatos a *néma név*, *szimbolikus név* megnevezése is. A közterület neve olyan tulajdonnév (ismert személy neve, messze fekvő földrajzi részlet neve), köznévi (növény, állat, tárgy, foglalkozás, elvont fogalom) vagy akár számnév, dátum, amely nem köthető a közterülethez. Ilyen a tér jellegétől független *P-ța Unirii* 'Egyesülés tér' és *P-ța Libertății* 'Szabadság tér'; mindkét név motiválatlan (szimbolikus). Az, hogy a főtérek e román neveket adták az adott korszakban, arra utal, hogy a névadók milyen jelképet tartottak a legrangosabbnak.

Érdemes a közterületneveket politikai rendszerhez való köthetőségük szerint is csoportosítani. A semleges név rendszerektől független (akár a *Nagy piac*, akár a felszabadulást követően elnevezett, de végül is univerzális értéket közvetítő *P-ța Libertății* 'Szabadság tér'). Az emlékeztető (kommemoratív) név politikai indítékú, emlékeztetpolitikai utalású, rendszerfüggő: a város főterének egykori neve (*Mátyás király tér*) – akárcsak az ott emelt szobor – a város szülőttének, a magyar királynak az emlékeztetét erősíti, újabb neve pedig a város tágabb környezetének Romániával való egyesülésére emlékeztet (*P-ța Unirii* 'Egyesülés tér').

Leegyszerűsítve a helyhez (a megnevezett közterülethez) kötődő nevet rezsimtől függetlennek tekintik, a rezsimfüggő neveket pedig a helytől függetlennek. Valójában e kettő mellett még további két összekapcsolódási lehetőség is van: vannak helyhez és rendszerhez is kapcsolódó nevek, illetve olyanok, amelyek függetlenek a helytől és a rendszertől is. A kolozsvári főtér négy neve a négy kategóriának felel meg. Míg a természetes névadás a) funkcionális-semleges nevet alkot leginkább (*Nagy piac*), addig a mesterséges névadásnál további három kategóriapárral dolgozhatunk: b) funkcionális-emlékeztető (*Mátyás király tér*), c) szimbolikus-semleges ('Szabadság tér'), d) szimbolikus-emlékeztető ('Egyesülés tér').

⁹ A *motivált* = *funkcionális* neveket, illetve a *motiválatlan* = *szimbolikus* neveket egymás szinonimájának tekintem e dolgozatban. A *funkcionális* vs. *szimbolikus* kettőst használom inkább, mert így a két eltérő fogalmat két, egymástól határozottan eltérő megnevezés írja le.

3. A kezdetektől a kiegyezésig (1867-ig). Kolozsváron és Brassóban a 14–15. századtól kezdve kialakultak az utcák, terek megnevezései. Ezek természetes névadás eredményei voltak, funkcionális nevek. Kolozsváron latin, magyar és német alakjaikat ismerjük; Brassóban inkább a latint és a németet, majd a román és a magyart is.¹⁰

Kolozsvári névadó motívumok: a közterület fekvése (*Közép u.*), kivezető iránya (*Monostor u.*, *Torda u.*, *Híd u.*), jellegzetes épülete (*Szentegyház u.*), szerepe (*Nagy piac*, *Kis piac*, *Széna u.*), a lakók nyelve (*Magyar u.*), foglalkozása (*Szappan u.*).

Brassói névadó motívumok: a közterület kora (*Neugasse* 'Új utca'), iránya (*Purzengasse* 'Kapu utca'), épülete (*Klostergasse* 'Kolostor utca', *Kirchhof* 'Templom udvar', *Burggasse* 'Vár utca'), szerepe (*Rossmarkt* 'Lópiac'). E motívumok nagyjából¹¹ változatlanok voltak a 19. századig. (Asztalos 2004, Kovács 2013.)

4. Osztrák–Magyar Monarchia (1867–1918). Ebben az időszakban felállították a telekkönyvet, áttértek a házak tizedenkénti házzámozásáról az utcánkéntira, és kitétték az utcanévtáblákat. Ez utóbbival az utca több névváltozata közül az egyiket kiemelték, azaz névegységesítés történt; innen a város nyilvántartotta az utca megnevezését (itt még csak a természetes névadás elfogadása történt). Ez a lépés Kolozsváron 1869-ben történt meg, magyar nyelvű névtáblákkal; Brassóban 1887-ben, magyar–német–román névtáblákkal. Az egyre bővülő városokban új utcák nyíltak, a városok vezetése egyre rendszeresebben döntött az új utcák neveiről, döntéseit pedig hivatalos utcanévjegyzékben rögzítette. Eleinte még elfogadta a természetes elnevezéseket, később azonban megváltoztatta a régi utcák elnevezéseit is: ezzel kezdődött el a mesterséges névadás korszaka.¹²

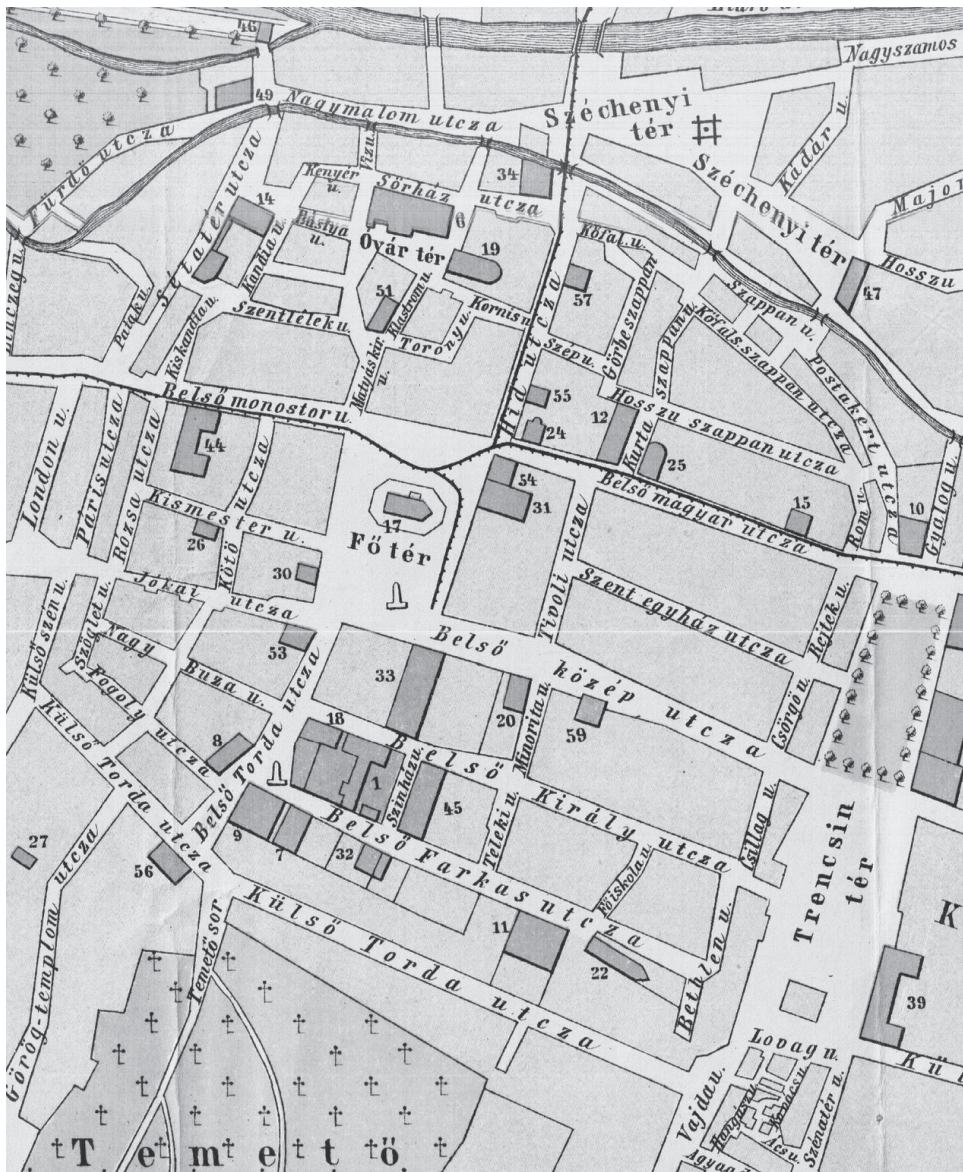
¹⁰ A nevek átvételeit minimálisan érzékeltetve a legkorábbi írásos forrásból ismert kolozsvári, illetve brassói utcanév adott nyelvű legkorábbi változatait és a forrás időpontjait adom meg. A kolozsvári Híd utca: *platea pontis* (1362), *Hydwcha* (1440) és *Bruckgass* (1564). A brassói Kapu utca: *platea Porticae* (1476), *Portzen gasse* (1525), *Ulija Săcuilor* (1831) és *nagy-útca* (1873). (Asztalos 2004, Kovács 2013.)

¹¹ A változatlan többség mellett a következőkben felsorolom a vizsgált nevek változásait. Kolozsvári sajátosság volt, hogy az utcanév előtaggal bővült ki (a vizsgáltak közül 6 esetben): a városfalon belüli szakasz lett a *Belső*, a városfalon kívül folytatódó szakasz pedig a *Külső*; pl. *belső Farkas Vcza* (először: 1667). Kolozsvárt csak egy esetben változott a motívum, de ez is a név kopásából következő átértelmezéssel magyarázható: a *Széna utca* a 16. századtól leginkább *Szén utca*-ként szerepelt: *Szén*-ként először 1574-ben (*zenwcha*), *Széna*-ként utoljára 1747-ben (*Széna utza*). A korszak legvégén Kolozsváron az óvárbeli *Kis piac*, illetve a központi *Nagy piac* szerepel a forrásokban *Óvár tér*, illetve *Fő tér* néven is. A brassói többnyelvűség sajátossága, hogy ugyanannak az utcának eltérő motívumú nevei alakultak ki egymás mellett, ezek a névváltozatok pedig átkerültek a másik nyelvbe is. Ezek közül az egyik utca névváltozatai még az utcanévtáblák korában is eltérő motívumú névvel szerepelt: magyarul *Kolostor utca*, németül *Klostergasse*, románul azonban *Str. Vamei* 'Vám utca' (Kronstadt 1911, Brassó 1912, Braşov 1911). A magyar és német név motívuma az egykori domonkos kolostor volt, a román névnek pedig a Havasalföld felőli vám. Korábbi brassói eltérő motívumú névváltozatok: a *Nonnengasse* 'Apáca utca' magyarul inkább *Széles utca*-ként volt ismert; a *Purzengasse* 'Kapu utca' szerepelt még 'Nagy utca', 'Úri utca', 'Rézműves utca' jelentésű nevekkel is különféle nyelveken (Asztalos 2004, Kovács 2013).

¹² Az erdélyi utcanevek egységesítésének és a mesterséges (hatósági) névadásnak a kezdő dátumáról l. BEREZC (2017: 208) táblázatát.

1. ábra: Kolozsvár belvárosa – többségében természetes névadású utcanevek
(Mach 1894)

2. ábra: Kolozsvári utcanévváltozások

1867	1894/1898/1899	1919/1933	1940
1 (Belső-) Farkas u.	Farkas u.	1923 Str. Kogălniceanu	1940 Farkas u.
2 (Belső-) Király u.	Király u.	1923 Str. I. C. Brătianu	1940 Király u.
3 (Belső-) Közép u.	1899 Deák u.	1923 Str. Regina Maria	1940 Deák u.
4 (Belső-) Magyar u.	1899 Kossuth u.	1923 Calea Victoriei / 1933 Calea M-șal Foch	1940 Kossuth u.
5 (Belső-) Monostor u.	1898 Unió u.	1923 Str. Memorandumului	1940 Unió u.
6 (Belső-) Torda u.	1899 Egyetem u.	Str. Universităţii / 1937 Str. Ion I. C. Duca	1940 Egyetem u.
7 Fogoly u.	Fogoly u.	1923 Str. I. Gorun	1940 Fogoly u.
8 Híd u.	1898 Wesselényi u.	1923 Calea Regele Ferdinand	1940 Wesselényi u.
9 Hosszú Szappan u.	1899 Brassai u.	1923 Str. B. L. Pop	1940 Brassai u.
10 Kismester u.	(Kis)mester u.	1923 Str. Bob	1940 Kismester u.
11 Kispiac / Óvár tér	1899 Karolina tér	P-ța Carolina	Karolina tér
12 Külső Torda u.	1899 Petőfi u.	1923 Str. Avram Iancu	1940 Petőfi u.
13 Nagypiac / Fő tér	1899 Mátyás kir. tér	1923 P-ța Unirii	1940 Mátyás kir. tér
14 Sőr(ház) u.	1914 Báthori u.	1923 Str. Consiliului Național	1940 Báthori u.
15 Szappan u.	Szappan u.	1923 Str. Xenopol	1940 Szappan u.
16 Szén(a) u.	1894 Jókai u.	1923 Str. N. Iorga	1940 Jókai u.
17 Szénapiác	1904 Szt. György tér	P-ța Sf. Gheorghe / 1933 P-ța Gh. Sion	1940 Szt. György tér
18 Szentegyház u.	Szentegyház u.	1923 Str. Maniu	1940 Szentegyház u.
19 Szentlélek u.	Szentlélek u.	1923 Str. Filipescu	1940 Szentlélek u.

1945	1948	1958/1962/1964	1990/1995/1999	
1945 Str. Kogălniceanu	Str. Kogălniceanu	Str. Kogălniceanu	Str. Kogălniceanu	1
1945 Str. 23 August	Str. 23 August	Str. 23 August	1990 Str. I. C. Brătianu	2
1945 Str. Regina Maria	1948 Str. Molotov	1958 Str. Dr. Petru Groza	1990 B-dul Eroilor	3
Str. Kossuth	Str. Kossuth	1964 B-dul Lenin	1990 B-dul 21 Decembrie 1989	4
1945 Str. Regele Mihai I	1948 Str. 30 Decembrie	Str. 30 Decembrie	1990 Str. Memorandumului	5
Str. Universităţii	1948 Str. Puşkin	1964 Str. Universităţii	Str. Universităţii	6
1945 Str. Wesselényi	Str. Wesselényi	1964 Str. Potaişa	Str. Potaişa	7
1945 Str. Dózsa Gy.	Str. Dózsa Gy.	Str. Gh. Doja	1999 Str. Regele Ferdinand	8
Str. Brassai	Str. Brassai	Str. Brassai	Str. Brassai	9
1945 Str. Bob	Str. Bob	1964 Str. Prahova	1999 Str. Bob	10
P-ța Carolina	1948 P-ța Dimitrov	1964 P-ța Muzeului	P-ța Muzeului	11
1945 Str. A. Iancu + Str. Petőfi	Str. A. Iancu + Str. Petőfi	Str. A. Iancu + Str. Petőfi	1990 Str. Avram Iancu	12
1945 P-ța Libertăţii	P-ța Libertăţii	P-ța Libertăţii	1999 P-ța Unirii	13
Str. Báthori	Str. Báthori	1964 Str. Poştei	1999 Str. Petrovici	14
1945 Str. Gutenberg	Str. Gutenberg	1964 Str. Tipografiei	Str. Tipografiei	15
Str. Jókai	Str. Jókai	1964 Str. Napoca	Str. Napoca	16
P-ța Sf. Gheorghe	P-ța Sf. Gheorghe	1962 P-ța Păcii	1995 P-ța Blaga	17
1945 Str. 6 Martie	Str. 6 Martie	Str. 6 Martie	1990 Str. Maniu	18
1945 Str. Fadrusz	Str. Fadrusz	1964 Str. Petroşani	1999 Str. Fulicea	19

A magyar többségű Kolozsváron 1899-ben látványos volt ez a határkő. A belvárosi 19 névből a korszak végére 7 maradt változatlan. A 12 új név (amelyekből a legtöbbet 1899-ben alkottak) többnyire magyar vonatkozású emlékeztető név volt, esetleg Habsburg- vagy egyházi vonatkozású (*Karolina tér*; *Szent György tér*).

A háromnyelvű, német helyett magyar relatív többségűvé vált városban, Brassóban a mesterséges névadásra való áttérés kevésbé észrevehető. Kisebb mértékű volt a változtatás mértéke, és iránya is más volt: nem az országos magyar, hanem a helyi szász jelleget emelték ki. Előbb 1887-ben változtattak meg 4 belvárosi nevet, majd 1902-ben még 1 nevet cseréltek le. Így a dualizmus ideje alatt a belvárosi 13 névből 8 maradt változatlan, és 5 új nevet alkottak. Ez utóbbiakból az első névváltoztatási hullám szülöttei szász vonatkozású, helytörténethez kapcsolódó nevek voltak, a második kör névadása pedig Habsburg-motívumú.

3. ábra: Brassó belvárosa – többségében természetes névadású utcanevek (Kronstadt 1890-es évek)

A 8 változatlan, funkcionális-semleges név mellett (*Burggasse* ~ *Vár u.*) az első hullámban 4 név változott. Ebből 1 szintén funkcionális-semleges maradt: a *Heilgleichnamsgasse* 'Szentlélek utca' névadó motívuma már rég nem létezett, a Szentlélek-kápolnát még a reformáció után megszüntették; a dualizmus elején megnyitott árvaház révén 1887-től *Árvaház utca* lett az új neve. Az új nevek közül 3 már funkcionális-émlékeztető lett. A Fekete templom melletti korábbi *Kirchhof* 'Templom udvar' új neve *Honterus udvar* lett. A motívum a szász reformátor egykori munka- és sírhelye volt, és a név motivációja tovább erősödött azáltal, hogy 1898-ban a névadó szobrát is felállították e téren. A második körben létrejött név már új kategóriát nyitott, szimbolikus-émlékeztető volt: a főtér az uralkodó nevét vette fel (*Ferenc József tér*).

4. ábra: Brassói utcanévváltozások

1867	1887/1902	1920/1926
1 (Markt)Platz	1902 Ferenc József tér	1920 P-ța Libertății
2 Burggasse	Vár utca	Str. Castelului
3 Fischmarkt+Kotzenmarkt	1887 Hirscher utca	Str. Hirscher
4 Heiligleichnamsgasse	1887 Árvaház utca	Str. Orfanilor / 1926 Str. Mureșenilor
5 Johannisgasse	Szt. János utca	Str. Sf. Ioan
6 Kirchhof	1887 Honterus tér	P-ța / Curtea Honterus
7 Klostergasse/Zollgasse	Kolostor utca	Str. Vămii / 1923 Str. Pr. Carol / 1926 Str. Regele/Voievodul Mihai
8 Neugasse	Új utca	Str. Nouă / 1926 Str. Tache Ionescu
9 Nonnengasse	1887 Weiss utca	Str. Weiss
10 Purzengasse	Kapu utca	1918 Str. Regele Carol
11 Rossmarkt	Lópiac	Târgul Cailor / 1926 Str. Barițiu
12 Schwarzgasse	Fekete utca	1920 Str. Regina Maria
13 Spitalsgasse	Kórház utca	1920 Str. Brătianu

1945	1947	1966	1990/1991	
1945 P-ța 23 August	P-ța 23 August	P-ța 23 August	1990 P-ța Sfatului	1
1945 Str. Pavlov	Str. Pavlov	1966 Str. Castelului	Str. Castelului	2
1945 Str. Luxemburg Roza	Str. Luxemburg Roza	1966 Str. Ciucașului	1990 Str. Hirscher	3
Str. Mureșenilor	1948 Str. Gorki Maxim	1966 Str. Poarta Șchei	Str. Poarta Șchei	4
Str. Sf. Ioan	1947 Str. Maiakovski	Str. Maiakovski	1990 Str. Sf. Ioan	5
1945 Curtea Bisericii Negre	Curtea Bisericii Negre	Curtea Bisericii Negre	1991 Curtea Honterus	6
Str. Voievodul Mihai	1948 Str. 7 Noiembrie	Str. 7 Noiembrie	1991 Str. Mureșenilor	7
1945 Str. Tcacenco Pavel	Str. Tcacenco Pavel	1966 Str. Cerbului	Str. Cerbului	8
1945 Str. Armatei Roșie	Str. Armatei Roșie	Str. Armatei Roșii	1990 Str. Armatei Rom. / 1991 Str. Weiss	9
Str. Regele Carol	1947 Str. Republicii	Str. Republicii	Str. Republicii	10
Str. Barițiu	Str. Barițiu	Str. Barițiu	Str. Barițiu	11
Str. Regina Maria	1948 Str. Bălcescu	Str. Bălcescu	Str. Bălcescu	12
Str. Brătianu	1947 Str. Molotov	1966 Str. Postăvarului	Str. Postăvarului	13

5. Román Királyság (1918–1947) és Magyarország (1940–1944)

5.1. 1918–1940. A két világháború közötti, magyar többségű Kolozsváron az új román hatóság 1919-ben szinte az összes utcanevet lecserélte (csak 3 név maradt változatlan, 16 új név született). A korszak végén, a harmincas években e 3 névből 2 szintén új nevet kapott, tehát csak a *Karolina tér* név élte túl a huszontkét évet. Az alábbiakban az elemzést a hosszabb ideig érvényes, 1919–1933 közötti nevekkkel végeztem el.¹³

Mindhárom (jó ideig) változatlan név funkcionális volt. A magyarból román tannyelvűvé vált egyetem utcája, az *Egyetem utca* nevét megőrizték (*Str. Universității*), de ez maradt a korszak egyetlen (természetes névadású) funkcionális-semleges neve. A funkcionális-emlékeztető nevek közül két, nem kifejezetten magyar vonatkozású emlékműről elnevezett tér maradt meg (*P-ța Carolina*, *P-ța Sf. Gheorghe*). Az új, mesterséges nevek mind emlékeztető nevek lettek. Közülük négynek volt kapcsolata az utcával, tehát az előbbieket mellett ezek is a funkcionális-emlékeztető nevek csoportját gyarapítják. A hajdani *Unió utca* a korábbi névadó épületről, de annak már nem magyar, hanem román vonatkozásáról kapta a nevét: a Memorandum-per helyszíne alapján *Str. Memorandumului* lett. A korábbi *Petőfi utca* új neve az előzőhöz hasonló mértékben volt motivált: már nem a szálló magyar lakójáról, hanem az utca egy másik épületének román lakójáról nevezték el (*Str. Avram Iancu*). A nevek nagyobbik részénél, 12-nél viszont nem találtam konkrét

¹³ A két világháború közötti kolozsvári és brassói magyar nyelvű napilapok közterületnév-használatáról l. SÓFALVI (2009: 97–113).

kapcsolatot az utcával, ezek tehát szimbolikus-emlékeztető nevek: a jelentősebb utcák névadója a román királyi család lett (*Calea Ferdinand*, *Str. Regina Maria*), de a többi is román személyiségről lett elnevezve (pl. *Str. Kogălniceanu*). Újdonság, hogy megjelent az elvont fogalom mint névadó (*P-ța Unirii* 'Egyesülés tér', *Calea Victoriei* 'Győzelem út').

A harmincas évekig Brassó megőrizte háromnyelvű jellegét, magyar relatív többséggel. A kolozsvári gyors és erőteljes névváltoztatásokhoz képest Brassóban lassabban és kevésbé módosultak a nevek, de ugyanabba az irányba változtak, az új névadók itt is leginkább román személyiségek voltak. A háromnyelvű utcanévtáblák maradtak, de román–német–magyar sorrendben. Korábban is módosítottak neveket, de csak 1926-ra alakult ki a belvárosban az új névanyag, amely 5 korábbi és 8 új névből állt.

A változtatlan nevek – Kolozsvárhoz hasonlóan – mind funkcionálisak voltak. Közülük 2 semleges, még középkori, természetes név román megfelelője (*Str. Castelului* 'Vár utca', *Str. Sf. Ioan* 'Szt. János utca'), illetve 3 százsz helytörténeti vonatkozású, emlékeztető név a dualizmusból (*P-ța Honterus*, *Str. Hirscher*, *Str. Weiss*). Az új nevek közül csak 2 tekinthető funkcionális-emlékeztetőnek (pl. a brassói újságíró-történészről elnevezett *Str. Barițiu*). A többi új név (6) szimbolikus-emlékeztető: a névadók itt is a királyi család tagjai (*Str. Regina Maria*) és további román személyiségek (*Str. Brătianu*), a főter pedig itt is elvont fogalomról kapta a nevét (*P-ța Libertății* 'Szabadság tér').

5.2. 1940–1944. A két város története eltért a második világháború alatt. Kolozsvár visszatért Magyarországhoz négy évre, így az impérium- és rendszerváltozások miatt egyetlen évtizeden belül háromszor is nagy arányban lecserélték az utcaneveit. 1940-ben a központban újra teljes mértékben visszaálltak a dualizmus nevei, a belvároson kívül pedig a *Hitler*, *Mussolini* és *Horthy* jelent meg új közterületnévként. Ez volt az utolsó időszak, amikor a belváros középkori neveiből néhány még hivatalos volt (pl. *Farkas utca*). Brassó ezzel szemben Romániánál maradt, etnikai szerkezete viszont két ízben is jelentősen változott. Először 1940 körül: ekkoriban a magyarok száma a kétharmadára csökkent, a románok száma pedig két és félszeresére nőtt két népszámlálás között, s ezzel már román abszolút többségű város lett. A másik változás 1944 körül történt: ekkor a német lakosság aránya feleződött meg.

5.3. 1944–1947. Kolozsváron 1945-ben újra módosultak a nevek, de ez eltért az addigi (1919-es és 1940-es) névredezéstől. Az előző névváltoztatások ugyanis szinte teljes mértékűek voltak, és csak az állam kultúráját vették figyelembe. Ebben a rövid időszakban azonban mértéktartóan, egyensúlyozóan módosítottak a neveken, és az új nevekkel együtt széles kör, mindkét nyelv és több politikai rendszer képviseltette magát az eddig nem jellemző kétnyelvű utcanévtáblákon. A kirekesztés helyett tehát a széles spektrumú elfogadás lett a jellemző (bár nagyon rövid időre). Az 1940-től érvényes nevek közül 7 név változatlan maradt: nemcsak az eddigi túlélő funkcionális-emlékeztető *P-ța Carolina* 'Karolina tér' csoportja, hanem a még dualizmusban keletkezett szimbolikus-emlékeztető *Str. Kossuth* és *Str. Jókai* is; ez utóbbiak a két világháború között a *Calea Victoriei* 'Győzelem út' és *Str. Iorga* nevet viselték. 12 új név jelent meg, amelyek széles palettát képviseltek. Egyrészt két világháború közötti nevek születtek újra (a *Farkas utca* ismét *Kogălniceanu* lett), másrészt 9 új nevet alkottak. Az új nevek között jellegzetes, hogy a főter már nem az egyesülésre, hanem a szabadságra hívta fel a figyelmet (*P-ța Libertății* 'Szabadság tér'). A város többnyelvűségének, múltjának elfogadására kitűnő példa, ahogy a korábbi *Petőfi*, majd *Avram Iancu* utcák neveiből mindkettőt megőrizték, kettévágyva az utcát. A paritásos

elv mögötti felszínesség abban a paradoxonban mutatkozik meg, hogy Petőfi szállóhelyének szakasza lett a *Str. Avram Iancu*, az utóbbi lakóházának házsora pedig a *Str. Petőfi* részt alkotta. Az újonnan alkotott további nevek bal- és jobboldaliak is voltak, románok és magyarok is: a korábbi (funkcionális) *Wesselényi* utcát átnevezték *Str. Dózsa György-re*, de a báró nevét átmentették egy kisebb utcába (mivel ez utcához nem volt köze, így ezt a nevet már szimbolikusként kezeljük); a *Str. Regele Mihai* által az előbbi parasztfelkelő és a király utcanévtáblái a főtéren sarkán találkoztak; a még királyságban működő, de már kommunista kormány megalakulásának dátuma pedig szintén névtáblára került (*Str. 6 Martie*).

Összességében 1 név maradt funkcionális-semleges (*Str. Universităţii*). 6 közterület 7 neve (a 'Petőfi utca' kettéosztottsága miatt) alkotta a funkcionális-émlékeztető nevek csoportját: az utca vagy tér magyar (*Str. Petőfi*), román (*Str. Avram Iancu*), egyházi (*P-ța Sf. Gheorghe*) és Habsburg (*P-ța Carolina*) vonatkozásainak emlékét őrizte. 12 név pedig szimbolikus-émlékeztető volt: román (*Str. Kogălniceanu*) és magyar személyiségek (*Str. Kossuth*), elvont fogalmak (*P-ța Libertății*) és dátumok (*Str. 6 Martie*), amelyeknek nem volt konkrét kapcsolatuk a közterülettel (a közterületek méretükhöz, fontosságukhoz „méltó” nevet kaptak).

Brassóban is változtak a nevek 1945-ben, de másképpen. Kolozsváron a két világháború között tűntek el a magyar vonatkozású nevek, és 1940-ben úgy születtek újra, hogy 1945-ben csak csökkentették a számukat. Brassóban a szász nevek végigélték a korábbi időszakot, viszont ekkor tűntették el őket. A brassói változásokkal 7 név maradt meg, 6 név változott: dualizmuskori szász helyörténeti személyiségek nevét cserélték le, főleg orosz, szovjet, illetve kommunista jellegűekre.

A belvárosban egyetlen, a középkor óta stabil névadó motívum maradt meg (*Str. Sf. Ioan*). Ezen kívül még egy név sorolható a funkcionális-semleges nevek csoportjába: ezt ekkor alkották, felhasználva a közterület középkori nevét (az egykori *Kirchhof* új neve a *P-ța Honterus* helyett a *Curtea Bisericii Negre*, azaz a 'Fekete templom udvara' lett). 9-re nőtt a szimbolikus-émlékeztető nevek csoportja: egyrészt továbbra is fennmaradtak a királyi család nevei (*Str. Regina Maria*), másrészt az új nevek mind orosz, szovjet, illetve kommunista vonatkozásúak voltak. A főtér, az addigi *P-ța Libertății* nevének 'szabadság' jelentését konkretizálták a felszabadulás dátumára (*P-ța 23 August*). További új nevek: *Str. Pavlov*, *Str. Roza Luxemburg*, *Str. Armatei Roșie* 'Vörös Hadsereg utca' stb.

6. Román Népköztársaság (1947–1965). A népköztársaság kikiáltása után, 1948-ban ismét módosultak a nevek – Kolozsváron immár harmadjára az évtizedben: eltűntek a királyi család tagjainak a nevei, helyettük orosz, illetve szovjet személyiségek nevei kerültek a névtáblákra (*Str. Pușkin*, *Str. Molotov*). Az 1945-ös nevekhez képest ugyanakkor csak 4 név módosult.

Ebben az időszakban már nem volt funkcionális-semleges név a városközpontban (el-süllyesztették az addigi egyetlen ilyen 'Egyetem utcá'-t is). A funkcionális-émlékeztető csoport 5 közterület 6 nevéből állt (az előzőek a 'Karolina tér' nélkül). A nevek többsége (14 név) szimbolikus-émlékeztető volt, tehát nem volt kapcsolat a név és az utca között. Az utcák szinte mind személyekről lettek elnevezve: az ötvenes években nagyjából fele-fele román–magyar lakosságú Kolozsváron a központban 8 magyar, 3 román, 3 orosz, illetve szovjet vonatkozású személynév szerepelt.

A Brassóban az 1945-ben megjelent orosz, illetve szovjet vonatkozások aránya 1948-ban megnövekedett, 1950-ben pedig a város nevét is *Orașul Stalin-ra*, azaz 'Sztálinváros'-ra

változtatták (1960-ig viselte e nevet).¹⁴ Az 1948-as változásokkal a belvárosban 7 utca neve maradt változatlan (a *Str. Barițiu* kivételével az összes többi 1945-ben kapta a nevét). 6 új utcanév keletkezett: a királyi neveket cserélték le, és további orosz, szovjet, illetve kommunista jellegű neveket tettek hivatalossá. Ezzel párhuzamosan az addigi háromnyelvű utcanévtáblákat egynyelvűekre cserélték 1950-ben.

Kolozsvárhoz képest Brassóban a második világháború végéig a középkori vagy dualizmuskori funkcionális neveknek még jó arányban megvolt a folytonossága, de az 1945-ös és 1948-as változásokkal gyökeresen új névanyag jelent meg, erős szovjet jelleggel: két lépésben, egyetlen utcanév kivételével, az összes vizsgált nevet lecserélték. Tehát Kolozsvárhoz képest erősebb volt a csere, és sokkal meghatározóbbá vált a szovjet kapcsolat. Csak két funkcionális név volt ebben a korszakban: az egyik semleges (*Curtea Bisericii Negre* 'a Fekete templom udvara'), a másik emlékeztető (*Str. Barițiu*). Tehát szinte az összes név szimbolikus-emlékeztető volt; közülük a nagy többség, szám szerint 9 orosz, szovjet, illetve kommunista vonatkozású (*Str. Gorki* és *Str. Maiakovski*, illetve *Str. 7 Noiembrie* és *Str. Molotov*); csak 1 román (*Str. Bălcescu*) és 1 fogalom (*Str. Republicii* 'Köztársaság utca').

7. Román Szocialista Köztársaság (1965–1989). Romániát a szovjet csapatok 1958-ban hagyták el, és Kolozsvár is nagyjából ekkor veszítette el a magyar többségét. E két esemény az 1958–1964 közötti kolozsvári névváltozásokon is megfigyelhető: 8 név változatlan maradt, 11 név pedig újonnan keletkezett, és érvényben is maradt a korszak végéig, 1989-ig. A Szent György-szobor 1961-es áthelyezése miatt a *P-ța Sf. Gheorghe* 'Szent György tér' név motiváltsága már nem volt látható, csak a helytörténetből deríthető ki. Rá egy évre, 1962-ben a nevet is eltávolították a tér névtábláiról. Az ezzel együtt lecserélt 11 név az előbbi egyházi vonatkozású mellett főként magyar (5, pl. *Kossuth* és *Jókai*), valamint orosz, illetve szovjet (3) vonatkozású volt. Ugyan nem számítom a lecserélt nevek közé, de ezzel összefügg, hogy 1964-ben a *Str. Dózsa György* utcanévben a személynév magyar változatát a román váltotta fel: *Str. Gheorghe Doja* lett. Az addig kétnyelvű utcanévtáblák szintén ekkor lettek egynyelvűek. Az új 11 név többsége semleges név volt; közülük 5 név új névkategóriát nyitott, az addig a belvárosban elő nem forduló szimbolikus-semleges neveket. A további új nevek kapcsán érdemes megemlíteni, hogy bár az orosz, illetve szovjet belvárosi neveket mind eltüntették, azért pótolták hiányukat a *B-dul Lenin* névadással. A funkcionális-semleges nevek közé 3 sorolható: a dualizmuskori Egyetem utca visszakapta a nevét román megfelelőjében (*Str. Universității*), két másik ilyen jellegű nevet ekkor alkottak (pl. a Történeti Múzeum tere lett a *P-ța Muzeului* 'Múzeum tér'). 2 közterületnek (a kettéosztottság miatt) 3 neve funkcionális-semleges volt (*Str. Brassai*, *Str. Avram Iancu*, *Str. Petőfi*). Eddig a belvárosban nem látott kategóriát alkotott az 5 szimbolikus-semleges név, amelyek egy részében az utcához nem köthető földrajzi név jelent meg: pl. a Zsilvölgyi bányavidék központjának neve (*Str. Petroșani*) vagy ókori római név (*Str. Napoca*, *Str. Potaișsa*). Ugyan semlegesnek tekintetem e neveket, de a névadásokkal kapcsolatos, hogy a város hivatalos *Cluj* neve is 1974-ben bővült a szintén ókori római *-Napoca* taggal. Ilyen jellegű nevek ekkor terjedtek el a város külső kerületeiben is, a felépülő lakótelepeken, hiszen nehéz a hirtelen létrejött utcahálózat esetében funkcionális neveket alkotni. A szimbolikus-emlékeztető nevek csoportját 9 név alkotta: fogalmak (*P-ța Păcii* 'Béke tér'), dátumok, személyiségek (pl. *Str. Dr. Petru Groza*).

¹⁴ Brassó ötvenes évekbeli nevééről I. LÁSZLÓ-HERBERT (2003).

Az 1960-as években Brassóban is hasonló változások történtek: 8 név maradt meg, 5 változott. Orosz, illetve szovjet nevek tűntek el, és itt is ekkor jelent meg a vizsgált nevek között az utcához nem köthető, de ideológiamentes szimbolikus-semleges kategória. A változtatások eredményeképpen 3 név volt funkcionális-semleges: újra névtáblára került a középkori *Vár utca* román megfelelője (*Str. Castelului*), ekkor alkották a Bolgárszegi kapu felé vezető utca *Str. Poarta Schei* 'Bolgárszegi kapu utca' nevét. A funkcionális- emlékeztető nevek csoportját továbbra is csak a *Str. Barişiu* képviselte. Az új kategóriában, a 3 szimbolikus-semleges név között főleg a környező hegységekről elnevezett utcákat találunk: *Str. Ciucaşului* 'Csukás utca', *Str. Postăvarului* 'Keresztényhavas utca'.¹⁵ 6 név alkotta a szimbolikus- emlékeztető nevek csoportját, közülük 3 még mindig orosz, illetve szovjet vonatkozású maradt.

8. Románia (1989-től). Kolozsváron a forradalmat követően több lépésben változtattak a neveken (1989, 1995, 1999). A vizsgált nevek közül csak 7 név maradt meg, 12 változott. A 12 új név nagyrészt régi-új név, a két világháború közötti neveket élesztették fel 7 esetben. Ennek részeként az 1945 óta megsztott *Str. Petőfi* és *Str. Avram Iancu* egyesült, és az egész utca ismét a *Str. Avram Iancu* nevet vette fel, a megszűnt belvárosi *Str. Petőfi* helyett pedig egy külvárosi utcát kereszteltek el a költőről. Így a látszat nem szenvedett csorbát, a magyar nevek aránya a statisztikában nem romlott, de valójában egy hagyományos, funkcionális nevet cseréltek szimbolikusra, a helytörténetet figyelmen kívül hagyva. A további új nevek motívuma a forradalom volt: pl. *B-dul Eroilor* 'Hősök útja', *B-dul 21 Decembrie 1989*.

A belvárosban kétféle csökkent a funkcionális-semleges nevek száma (a dualizmuskori eredetű *Str. Universităţii* és a hatvanas évekbeli *P-ţa Muzeului*). A funkcionális- emlékeztető nevek csoportja 7-re nőtt: ezek közül egy magyar vonatkozású, a polihisztor iskolája mögötti, szintén dualizmuskori *Str. Brassai*. Új motívumot használtak a könyvtáros Lucian Blagáról elnevezett Egyetemi Könyvtár előtti tér megnevezésében (*P-ţa Blaga*). 3 nevet sorolhatunk a szimbolikus-semleges nevek közé (pl. *Str. Napoca*). A maradék 7 név szimbolikus- emlékeztető név; a két világháború közötti motívumok (király, egyesülés) mellett újdonság a forradalom (*B-dul Eroilor*).

Ha a mai nevek korát vizsgáljuk, akkor elmondható, hogy Kolozsvár belvárosában ma már nincsen középkori gyökerű utcanév. A ma hivatalos utcanevek közül 2 még a dualizmusból maradt ránk, ezek a legrégebbiek, pl. a funkcionális-semleges *Egyetem utca*, majd

¹⁵ A Csukás-hegység, Keresztény-havas (vagy hozzájuk hasonló távoli helyek) nevét tartalmazó utcaneveket a szimbolikus-semleges nevekhez sorolom be. Nem funkcionálisak, hiszen az utcák nem kötődnek a helyekhez, mást jelképez a nevük. Semlegesnek tekinthetők, emlékeztető voltak csak áttételes. Érdemes arra gondolni, hogy mikor és mely térségből válogatták ki a távoli helyneveket az utcatáblákra. Kolozsvár északnyugati részén az 1930-as években a román történelmi tájegységek névbokra alakult ki (*Calea Banatului*, *Str. Basarabia*, *Str. Bucovina*, *Str. Crişana*, *Str. Dobrogei*, *Calea Maramureşului*, *Str. Moldovei*, *Str. Munteniei*, *Str. Olteniei*, *Str. Transilvaniei*). Helyettük ugyanebben a városrészben 1940-ben a történelmi Magyarország városairól alakították ki névbokrot (*Arad utca*, *Budapesti utca*, *Kassai utca*, *Pécsi utca*, *Pozsonyi utca*, *Szebeni utca*, *Szegedi utca*, *Temesvári utca*). Az 1950-es években visszatértek Románia tájegységeire, de az akkor már Szovjetunióhoz tartozó Besszarábiáról és Bukovináról elkeresztelt utcák nem kapták vissza a régi nevüket.

Str. Universităţii élte túl leginkább a rendszereket.¹⁶ Az ideológiailag legjobban felvállalt korszak a két világháború közötti Nagy-Romániáé. 8 mai név keletkezett ekkor: román emlékeztető nevek mind, és nagyobb részük a megnevezett közterülethez konkrétan nem kötődik, tehát szimbolikus (pl. *P-ţa Unirii* 'Egyesülés tér'). A hatvanas évekből 4 név maradt fenn, ezek mind semlegesek (pl. *P-ţa Muzeului* 'Múzeum tér'), többségük szintén szimbolikus (pl. *Str. Napoca*). A forradalom után 5 név keletkezett: ezek mind az emlékeztető nevek csoportját egészítik ki (pl. *B-dul Eroilor*).

Brassóban szintén több lépésben változtattak a neveken (1990, 1991, 2000), kisebb mértékben: 7 név maradt változatlan, 6 név változott. A város ugyanakkor Kolozsvártól eltérő utat választott: míg Kolozsváron inkább Nagy-Románia idejének szimbolikus-emlékeztető utcaneveit hozták vissza, addig Brassóban inkább a helytörténethez kötődő funkcionális-semleges nevek kerültek előtérbe. A 6 új névből 4 esetben 1945-ig hivatalos neveket élesztettek fel: az egyik középkori gyökerű (*Str. Sf. Ioan* 'Szt. János utca'), a másik három a dualizmusban keletkezett, illetve annak megfelelője (*Curtea Honterus*, *Str. Hirscher*, *Str. Weiss*). A felélesztett nevek mellett újat is alkottak az előbbieket szellemében: az egykori városháza körüli főtér, amelynek a közösség az egykori piaci funkciójáról adta a nevét (*Marktplatz*), aztán a nevével a hatóság egymást váltó rendszerek kiemelkedő szimbólumaira emlékeztetett (*Ferenc József tér*, *P-ţa Libertăţii*, *P-ţa 23 August*), felvette az új *P-ţa Sfatului*, szó szerint 'Tanács tér', értelme szerint 'Városház tér' nevet. A tér a piaci funkcióját már rég elvesztette, de ma is meghatározó épülete a régi városháza, románul *Casa Sfatului*, a 'tanácsház'.

Így a brassói belvárosban a nevek többsége funkcionális. 4 név funkcionális-semleges: az előbb tárgyalt, forradalom utáni főtér mellett kettő középkori gyökerű (*Str. Castelului* 'Vár utca', *Str. Sf. Ioan* 'Szt. János utca'), egy pedig hatvanas évekbéli (*Str. Poarta Şchei* 'Bolgárszegi kapu utca'). 5 név funkcionális-emlékeztető: közülük három újraélesztett dualizmuskori szász név (pl. *Curtea Honterus*), kettő román helytörténeti vonatkozású (pl. *Str. Bariţiu*). További 3 név szimbolikus-semleges: az utcához nem kötődik, de a városkörnyékhez igen (környező hegységek nevei, pl. *Str. Postăvarului* 'Keresztényhavas utca'). Csak 2 olyan név van a belvárosban, amely szimbolikus-emlékeztető, és szerte az országban megtalálható (pl. *Str. Republicii*).

A nevek korát figyelve: Brassó belvárosában ma is használatban van 2 középkori utcanév folytatása (*Str. Castelului*, *Str. Sf. Ioan*). E két funkcionális-semleges név mellett funkcionális-emlékeztető nevek vannak érvényben: a dualizmusból 3 szász helytörténeti vonatkozású (pl. *Curtea Honterus*), a két világháború közötti időszaktól csak 1 román helytörténeti vonatkozású (pl. *Str. Bariţiu*). A második világháború utáni időszaktól 2 szimbolikus-emlékeztető nevet számolhatunk össze (pl. *Str. Republicii*) és 3 semleges nevet. Ez utóbbiak köthetők akár az utcához (a funkcionális *Str. Poarta Şchei*), akár a város környezetéhez (a szimbolikus *Str. Postăvarului*). A forradalom után 2 név keletkezett, köztük a funkcionális-semleges *P-ţa Sfatului*.

¹⁶ Szigorúan értelmezve nem az eredeti utcanév maradt meg, csak az eredeti motiváció ('egyetem utca'), hiszen az utca hivatalos nevének nyelve magyar helyett román lett. Vagy fogalmazhatunk úgy is, hogy az *Egyetem utca* név megmaradt, csak hivatalos név helyett kisebbségi névvé vált, hiszen a magyar közösség a román nyelvű hivatalos név helyett annak magyar megfelelőjét használja. A román hivatalos névvel azonos jelentésű magyar kisebbségi név használatát erősíti az is, hogy a név egyúttal történelmi név is, tehát megegyezik az egykori magyar hivatalos névvel.

9. Összefoglalás

9.1. Terminológia. A közterületnevek eredeti célja a földrajzi tájékozódás segítése; ezért alakultak ki az utca jellegzetességét megmintázó funkcionális (motivált) nevek. Bár az évszázadok alatt a közterület jellege megváltozott, e funkcionális–semleges nevek inkább fennmaradtak, így a közterület névadáskori múltját idézik (a *Nagy piac* lehet akár egy díszter neve is). Ezek a nevek eleinte közösségi alkotások, azaz természetes nevek voltak, később a mesterséges (hatósági) névadások is alkothattak ilyen neveket. A funkcionális–emlékeztető nevek szintén múltidézők, de már inkább a közterülethez köthető személyre vagy eseményre vonatkoznak, vagy ezek ottani emlékműveihez (szobrukhoz). A rendszerek változásával a múltból más-más szelet válhat fontossá, így e nevek már kevésbé stabilak, mint a semlegesek. Például ugyanazon kolozsvári épület falai között mondták ki Magyarország és Erdély unióját 1848-ban, mint amelyhez a román politikai elit elleni 1894-es Memorandum-per kötődik, így az utca neve előbb *Unió utca* volt, majd *Str. Memorandumului*. A funkcionális nevek tehát az utca jellegének, történetének elbeszélői. A 19. század végétől megjelenő emlékeztető nevek esetében az utca valamely szereplője vagy története legalább ürüggyel szolgált a névadáshoz, de a név már részben az elnevezők világgképét közvetítette.

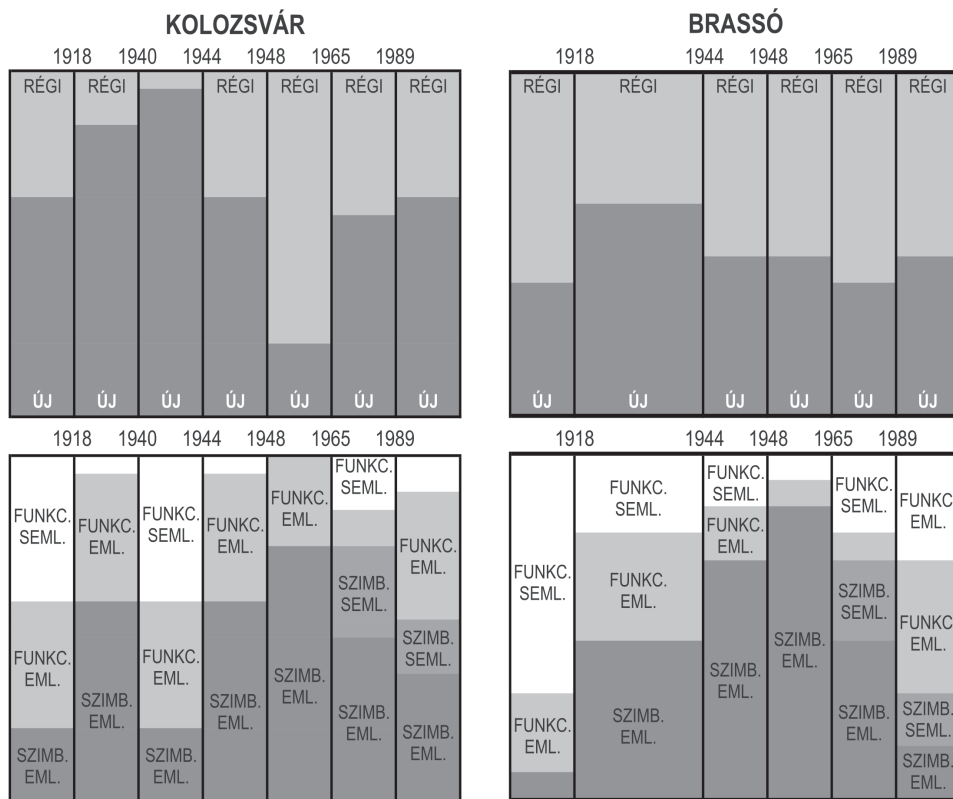
Ha az elnevező hatalmi rendszer csak a saját képére festi át az utcanevet, akkor a név szimbolikus (motiválatlan); az utca jellegzetességével (helyzetével, méretével), esetleg a fogalom „rangjával” arányos. Az utcanevek már nem eredeti céljuknak, a földrajzi tájékozódásnak tesznek eleget, hanem a várostörténetben segítenek eligazodni, pontosabban azok elfogadott rétegeiről mesélnek, és hallgatásukkal takargatják a háttérbe szorított időszakokat.¹⁷ Néha a névváltoztatások egymásra rétegződése miatt egymással akár ellentétes ideológiák szimbólumait is közvetíthetik. A szimbolikus-emlékeztető nevek esetében a függés nyilvánvaló, így a hatalmak változásával párhuzamosan az őket jellemző utcanevek is cserélődnek (pl. *Deák utca*, *Str. Regina Maria*, *Str. Molotov*, *Str. Petru Groza*). A 20. század második felétől megjelenő szimbolikus-semleges nevek esetében a függés maximum áthallásos, mértéke alacsony (pl. ókori római települések neveinek beemelése a *-Napoca* utótaggal kiegészített nevű város utcanévhálózatába), vagy ténylegesen független (Brassó körüli hegységekről elnevezett utcák). Többször névbokrot alkotnak, így a legkorábbi névadások földrajzi tájékozódást segítő jellegére emlékeztetnek. Mivel e neveknek sem az elnevezőkhöz, sem a megnevezettekhez nincs közük, szürkességüknek, némaságuknak köszönhetően állandóak.

9.2. Utcanévtörténet. A több évszázados stabilitás után az utóbbi másfélszáz évben Dél-Erdélyben hatszor (a 19. század végén, 1918–1920 után, 1945-ben, 1948-ban, 1965 körül, 1989 után), Észak-Erdélyben hétszer (az előbbieket mellett 1940-ben is) változtak az utcanevek jelentősen. Érdeemes hozzátenni, hogy északon nemcsak több névváltozás volt, de ezek erőteljesebbek is voltak, hiszen míg délen csak egy impériumváltás volt (1918–1920), addig északon még további kettő (1940, 1944–1945). A kolozsvári belvárosban hétszer, átlagosan 64%-nyi utcanév módosult: az első két impériumváltáskor a nevek 90%-a cserélődött oda és vissza, a többi esetben kb. 60%-nyi módosult. A brassóiban

¹⁷ Érdeemes idézni a találó hasonlatot: „A városszövetet egy palimpszeszthez hasonlítva: a helynevek textúrája több idősíki maradványát őrzi” (l. BAROCH 2019: 147).

hatszor, átlagosan 49%-nyi utcanév változott: itt a legjelentősebb változás a kétlépcsős 1945–1947-es volt, amikor együttesen a nevek 90%-a cserélődött. Minden más gyengébb volt: az impériumváltáskor is csak kétharmad változott, a többi esetben pedig a neveknek maximum a fele. Minden esetben a funkcionális-semleges neveknek volt a leginkább esélyük a túlélésre (l. 5. ábra).

5. ábra: Kolozsvár és Brassó utcanévváltozásai: régi és új nevek aránya, nevek csoportosításai

Erdély városaiban a középkori eredetű, természetes (közösségi) névadású, funkcionális-semleges neveket (pl. *Szentegyház utca*) a hatóságok a 19. század végén egységesítették (Kolozsváron 1869-ben, Brassóban 1887-ben táblázták ki őket a város nyelvi szerkezetével összhangban). A nevek egységesítése mellett, illetve után elindult a mesterséges (hatósági) névadás folyamata is (Brassóban enyhén 1887-ben, Kolozsváron erőteljesen 1899-ben). Kolozsváron (és hasonlóképpen a magyar többségű északi városokban) nagymértékben összmagyar vonatkozású, emlékeztető nevekre cserélték az utcanéveket; ezek egy része kötődött a közterülethez (pl. a funkcionális *Mátyás király tér*), másik része nem (pl. a szimbolikus *Kossuth utca*). Brassóban (és hasonlóképpen a háromnyelvű déli városokban) egyrészt kevesebb néven változtattak, másrészt az új nevek inkább funkcionálisak maradtak,

mivel erősebb motívum volt a (szász) helytörténet (pl. a funkcionális *Honterus udvar*). Ha szimbolikus név került is a névtáblára, akkor az inkább Habsburg vonatkozású volt.

Az I. világháborút követő impériumváltáskor, 1919 környékén Kolozsvár magyar vonatkozású emlékeztető neveit szinte teljesen lecserélték román vonatkozású emlékeztető nevekre, amelyek a magyar többségű városban kevésbé voltak funkcionálisak (pl. *Str. Avram Iancu*), hanem nagyobb mértékben szimbolikusak (pl. *Str. Kogălniceanu*). Brassó funkcionális-semleges vagy szász vonatkozású emlékeztető nevei kevésbé voltak zavaróak, de itt is módosultak a nevek arányai a román emlékeztető nevek felé, csak kisebb mértékben, lassabban. Az 1940-es váltás csak Észak-Erdélyt érintette, amikor ismét minden nevet visszacseréltek a dualizmuskoriakra.

Az 1945-ös és 1947–1948-as névváltozások során Kolozsváron az addig kizárólagosan magyar, majd csak román, pár évig ismét csak magyar névanyag között egyensúlyt találtak a kétnyelvű táblákkal az addigra már magyar–román lakosságú városban (pl. *Str. Avram Iancu* és *Str. Petőfi* együtt), és kiegészítették ezek körét szovjet vonatkozásokkal; a nevek már mind emlékeztetők voltak. Brassó addig aránylag békén hagyott utcaneveit ekkor érte utol a vihar: vége lett a háromnyelvűségnek és a funkcionális, semleges vagy szász vonatkozású nevek korszakának. A már román többségű város 'Sztálinváros' nevéhez illően szovjet vonatkozású emlékeztető, szimbolikus nevek lettek szinte mindenhol a belvárosban (pl. *P-ța 23 August*).

1958 után és még a hatvanas években ismét más irányba módosultak a nevek. A román többségűvé váló Kolozsváron a kétnyelvű táblák leszerelése mellett a magyar és szovjet nevek kezdtek fogyatkozni, helyükbe részben funkcionális-semleges nevek jöttek (pl. *P-ța Muzeului* 'Múzeum tér'), megjelent a szimbolikus-semleges kategória (pl. *Str. Napoca*). Brassóban az egy évtizeddel korábban hirtelen mindent letaroló szovjet nevek tűntek el, helyükben semleges, funkcionális (pl. *Str. Poarta Șchei* 'Bolgárszegi kapu utca') vagy szimbolikus nevek (pl. *Str. Postăvarului* 'Keresztényhavas utca') érkeztek.

Az 1989 utáni névváltozások kapcsán a korábbi nevek visszarendeződése figyelhető meg, de másképpen. Kolozsváron a két világháború közötti, nagyrészt szimbolikus-emlékeztető nevek az ideálok (pl. *Str. Avram Iancu* önmagában). Brassóban a középkori vagy akár dualizmuskori funkcionális nevek, tehát a helytörténeti vonatkozások a leginkább elfogadottak.

Az első névkategória a helyhez kapcsolódó funkcionális (motivált), rendszertől független semleges nevéké. A természetes (közösségi) névadású nevek mind ide tartoztak. Kolozsváron felére csökkenve, de tovább éltek a dualizmusban (és újraéledtek a második világháború alatt, pl. *Szentegyház utca*), de az összes román rendszerben szinte teljesen törölték őket (kivételem a *Str. Universității* 'Egyetem utca'), s újabban kevés keletkezett (*P-ța Muzeului* 'Múzeum tér'). Brassóban is fogyatkoztak, de csak az ötvenes évek irtotta ki őket rövid időre. A hatvanas évektől pár középkori háttérű név újraéledt (*Str. Castelului* 'Vár utca'), sőt hasonlók keletkeztek (*P-ța Șfatului* 'Tanács tér', tkp. 'Városház tér').

A mesterséges (hatósági) névadás további három névkategóriát alkotott. Az emlékeztető nevek mindkét városban az 1890-es években kezdtek elterjedni. Az emlékeztető nevek a rezsim ideológiáit közvetítik: egy részük a helytörténetre reflektálva funkcionális (motivált), másik részük szimbolikus (motiválatlan).

A helyhez és rendszerhez is kötődő funkcionális-emlékeztető nevek arányánál nincsenek jelentős kilengések, de a pártállam mellőzte leginkább a helyi vonatkozásokat, egyenruhába öltöztetve az utcaneveket is. Brassóban ma nagyobb arányban vannak ilyenek,

mint Kolozsváron; a belvárosi utcanevek jobban tükrözik Brassó szász múltját (pl. *Curtea Honterus*), mint amennyire Kolozsvár vállalja fel magyar vonatkozásait belvárosi utcanevein keresztül (pl. *Str. Brassai*). Mindehhez hozzá kell tenni, hogy Kolozsváron még most is meghatározó a magyar kisebbség, míg Brassóból a szász lakosság már hiányzik.

A helyhez nem, de a rendszerhez köthető szimbolikus-emlékeztető nevek a legerőteljesebben az ötvenes években voltak jelen, amikor állományuk még szovjet vonatkozásúakkal is bővült. Mindkét városban a két világháború közötti időszakban nőtt meg igazán a számuk (pl. *Str. Brătianu*). Kolozsváron most is nagy arányban vannak, de Brassóban a forradalom után rendkívül lecsökkent a számuk.

A negyedik kategória a helytől és rendszertől is független szimbolikus-semleges nevek csoportja. Ezek a nevek a városközpontokban az 1960-as években jelentek meg, párhuzamosan a lakótelepekkel: míg Kolozsváron inkább az ókorra utaltak (pl. *Str. Napoca*), Brassóban inkább a környező hegyekre (pl. *Str. Postăvarului*).

10. Kitekintés: névhasználat. A fenti osztályozási szempontok mellett a neveket a használati sík szerint is lehet osztályozni. A nevek eleinte mind közösségi nevek voltak, ugyanannak a közterületnek akár több egyenrangú névváltozata is kialakulhatott, akár egy nyelven belül is (*Nagy piac* és *Fő tér*). A város vezetősége kiemelte közülük az egységesített nevet, vagy akár több nyelv esetében az egységesített névváltozatokat. E neveket táblázatban rögzítették, névtáblákon helyezték el.

A *hivatalos név* az egységesített név a hivatalos nyelven, ez szerepel a névtáblán, lakcím estében ezt használjuk. A kolozsvári főtéren esetében: *P-ța Unirii*. A *kisebbségi név* az egységesített név a kisebbségi nyelven, azaz a hivatalos név kisebbségi nyelvre való fordítása (az 'Egyesülés tér' lenne a fenti megfelelője). Erdélyben a magyar többségű városokban (leginkább Székelyföldön) kétnyelvű utcanévtáblákon ezek is szerepelnek, de lakcím esetében már nem szokás használni. A nagyjából fele-fele román–magyar lakosságú Marosvásárhelyen már rendszertelen a kisebbségi névtáblák helyzete. Láthatóak még 1946-os névtáblák is, amelyek még teljesen kétnyelvűek, majd évtizedeken át csak román nyelvű névtáblák készültek. Az utóbbi években a hatóság olyan névtáblákat tett ki, amelyekben csak a közterület típusát fordították le (mintha *P-ța Unirii tér* lenne kiírva); ezek mellett a civil mozgalom tett ki teljesen kétnyelvű táblákat (*P-ța Unirii / Egyesülés tér* jellegűeket). A még alacsonyabb kisebbségi lakosságárányal rendelkező városokban (mint Kolozsvár vagy Brassó) nincsenek kisebbségi nyelvű névtáblák (a 20%-os határ csak a településnévre vonatkozik). A *történelmi név* a már nem hivatalos név (a kolozsvári főtéren esetében ilyen a *Nagy piac*, a *Mátyás király tér* és a *P-ța Libertății*). A város önel fogadásának jelzése, hogy a történelmi nevek (érvényességi évszámaikkal együtt) több szászföldi városban szerepelnek külön névtáblán a hivatalos név alatt (a legteljesebben Besztercén); Brassó belvárosában is láthatóak. Volt magyar többségű városokban ilyenekkel nemigen találkozni (csak Tordán, ahol a történelmi neveket románul és magyarul is megadták, sőt még egy idegen nyelvre, angolra is lefordították). A *közösségi név* a fentiekől eltérő, új, természetes névadással létrejött név (kolozsvári egyetemisták körében például a főtéren megnevezése a *Matyi tér*). Kolozsváron széles körben elterjedt a *Maniu* (egykori *Szentegyház*) *utca* azon funkcionális-semleges megnevezése, amelyet a városi közösség pár évtizede alakított ki, sose volt hivatalos; a névadó motívum az utca két oldalán fekvő, egyforma ház sor: *Tükör utca*.

A kolozsvári magyar közösség (akár újságban is) a fenti típusokat vegyesen használja.¹⁸ Külvárosi utcák esetében a hivatalos név a használatos; könnyű és egyértelmű fordítás esetében esetleg annak (ki nem táblázott) kisebbségi változata – hiszen történelmi (magyar) neve még nem volt az adott utcának, vagy esetleg csak rövid ideig, a második világháború alatt. Belvárosi közterületek esetében sokkal változatosabb a helyzet. A hivatalos név háttérbe szorul. A magyar közbeszédben nincs használatban a főtérre a *Piața Unirii*. Más esetben a hivatalos név valamelyik történelmi névhez hasonló mértékben ismert: az újabban a városba költöztek már inkább a kiírt, hivatalos nevet használják (pl. *Napoca utca*), a régi kolozsváriak az emlékezetben megőrzött történelmi nevet (*Jókai utca*). A ki nem táblázott kisebbségi név még a könnyen adódó fordításkor sem ismert: az *Eroilor* még jelen van a beszédben, de 'Hősök útja'-ként érthetetlen lenne, akárcsak a főtér 'Egyesülés tér'-ként. A sok névváltozás miatt ritka az, amikor a kisebbségi név és a történelmi név megegyezik (pl. *Egyetem utca*), bár ez könnyítené meg a tájékozódást. A történelmi nevek közül az utolsó hivatalos magyar név a legismertebb (kivéve, ha csak négy évig volt hivatalos). A korábbi, középkori nevet nem őrzi az emlékezet: a középkori név (pl. *Farkas utca*) csak akkor maradt használatban, ha nem lett átnevezve a millennium környékén; ez utóbbi esetben a dualizmuskori név az ismertebb (pl. *Karolina tér*). Az előbbi név esetében segített a fennmaradásban a stabilitása és a hírneve (a Farkas utcai templom miatt), az utóbbi esetében pedig motiváltságának egyértelműsége (a Karolina-oszlop tere). Van olyan eset is, amikor a történelmi nevek közül egy román név (soha ki nem táblázott) magyar fordítása van közösségi használatban, talán az egyszerűsége miatt: nem a monarchiabeli *Szent György* és nem a ma hivatalos *Blaga*, hanem a pártállami *Păcii* megfelelője, a *Béke tér* van használatban (a Szent György-szobor már nem ezen a téren áll, és a tér csak nemrég kapta az ott álló könyvtár névadójának a nevét). Különlegesség, amikor a közösségi név (pl. *Tükör utca*) megelőzi az összes többi névváltozatot. Mivel a nevek vándorolnak a településen belül, a *Petőfi utca* jelentheti a Házsongárd előtti utcát is (régi lakos szájából vagy útikönyvben), de azt az utcát is, amely ma viseli e nevet (frissen beköltözött lakos esetében vagy lakcímként).

Felhasznált források

- Agát–Topográf 1996. = *Cluj-Napoca. Kolozsvár*. Agát–Topográf, Budapest, 1996.
 Asztalos Lajos 2004. *Kolozsvár. Helynév- és településtörténeti adattár*. Polis, Kolozsvár.
 Beuran, Nicolae – Poenaru, Ștefan 1980. *Municipiul Cluj-Napoca*. ICP, Cluj-Napoca.
 Bodányi Sándor 1869. *Kolozsvár szabad királyi város térrajza az új házszámozás szerint*. Keresztesy Pál, Kolozsvár.
 Borteș, Petru 1931. *Harta generală a orașului municipal Cluj*. Litografia Schildkraut, Cluj Napoca.
 Brașov 1911. = *Planul Brașovului*. Biroul orășenesc pentru circulațiunea străinilor, Brașov, 1911.
 Brașov 1922. = *Planul Orașului Brașov*. Inst. Cartografic „Unirea”, Brașov, 1922.
 Brașov 1934. = *Noul plan și călăuza orașului Brașov*. Inst. Cartografic „Unirea”, Brașov, 1934.
 Brașov 194?. = *Planul municipiului Brașov*. Oficiul local de turism al municipiului Brașov, Brașov, [194?].
 Brassó 1912. = *Brassó város térképe*. Városi idegenforg. iroda, Brassó, 1912.

¹⁸ Kolozsvári magyar egyetemisták utcanévhasználatáról I. SZALLÓ (2014).

- Cluj 1958. = *Harta oraşului Cluj*. K. n., H. n. 1958.
- Csányi Gusztáv 1917. *Kolozsvár szab. kir. város belterületének térképe*. Klósz György és Fia Térképészeti Müintézet, Kolozsvár.
- INSSE 2011. = *Recensământul populaţiei şi al locuinţelor*. Institutul Naţional De Statistică, h. n., 2011. <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2> (2021. 10. 22.)
- Klósz 1942. = *Kolozsvár thj. szab. kir. város átnézeti térképe*. Klósz György és Fia Térképészeti Müintézet, Budapest, 1942.
- Kovács Lehel István 2013. *Brassó magyar közterületnevei*. Magánkiadás, h. n.
- Kronstadt 1887. = *Plan der königlichen Freistadt Kronstadt*. Stern&Haffnerl, Wien, 1887.
- Kronstadt 189?. = *Plan von Kronstadt (Brassó)*. Lehmann, Kronstadt, [189?]. <https://maps.hungaricana.hu/en/HTITerkepar/34651> (2021. 10. 21.)
- Kronstadt 1911. = *Plan von Kronstadt*. Städtische Frenndenverkehrskanzlei, Kronstadt, 1911.
- KSH 1912. = *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása*. Magyar Statisztikai Közlemények 42. Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1912.
- Mach J. 1894. *Kolozsvár sz. kir. város tervrajza*. Stein János könyvkereskedése, Kolozsvár. [https://hagyatek.cholnok.ro/terkepek/digitalizalt/2M-VRS%20\(673\)%20Kolozsvar.jpg](https://hagyatek.cholnok.ro/terkepek/digitalizalt/2M-VRS%20(673)%20Kolozsvar.jpg) (2021. 10. 22.)
- Murgu, Mihai 1963. *Braşov şi împrejurimi. Mic îndreptar turistic*. Meridiane, Bucureşti.
- Murgu, Mihai 1967. *Braşov. Ghid turistic*. Meridiane, Bucureşti.
- Oraşul Stalin 1950. = *Noua nomenclatură a străzilor din Oraşul Stalin*. K. n., Oraşul Stalin, 1950.
- OSM 2020. = <https://www.openstreetmap.org> (2021. 10. 21.)
- Pop, Silviu – Princz, Ştefan 1974. *Braşov. Ghid turistic al judeţului*. Editura pentru Turism, Bucureşti.
- Popa, Luana – Covali, Dan 1991. *Călăuză turistică Braşov. Traveller's guide Braşov. Guide touristique Braşov. Reiseführer Braşov*. Bravox, Braşov.
- Posner 1902. = *Kolozsvár szab. kir. város átnézeti térképe*. Posner Károly Lajos és fia térképészeti müintézet, Budapest, 1902.

Hivatkozott irodalom

- BAROCH CSABA 2019. Szimbolikus politikai fordulatok és térbeli mintázataik: közterületek átnevezése Budapest I. és V. kerületében. *Földrajzi Közlemények* 143: 144–157.
- BARTOS-ELEKES ZSOMBOR 2005. *Nyelvhasználat a térképeken (Erdély, XIX. és XX. század)*. Doktori (PhD) értekezés. ELTE TTK, Budapest.
- BARTOS-ELEKES ZSOMBOR 2012. *Kolozsvár térképtörténete*. K. n., h. n. <https://hagyatek.cholnok.ro/temp/kolozsvar-terkeptortenete.pdf> (2021. 10. 20.)
- BARTOS-ELEKES ZSOMBOR 2013. *Nyelvhasználat a térképeken (Erdély, 19. és 20. század)*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.
- BARTOS-ELEKES ZSOMBOR 2016. The history of street-name changes in Transylvania. In: JORDAN, PETER – WOODMAN, PAUL eds., *Place-Name Changes*. Verlag Dr. Kovač, Hamburg. 37–54.
- BENEDEK JÓZSEF – BARTOS-ELEKES ZSOMBOR 2009. Symbolic Spatial Usage in the Historic City Centre of Cluj-Napoca. In: CSIKI BOGLÁRKA – BARTOS-ELEKES ZSOMBOR eds., *Descriptio Transylvaniae*. Cholnok János Geographic Society – Babeş–Bolyai University, Cluj-Napoca. 95–108.
- BERECZ ÁGOSTON 2017. *Chapters from the political life of names. The nationalisation of names and naming in dualist Hungary*. PhD dissertation. Central European University, Budapest.

- BERECZKY ZSOLT 2018. Széchenyitől Sztálinig. Emlékezetpolitika Marosvásárhelyen. *Erdélyi Krónika* 2018. 12. 16. <https://erdelyikronika.net/2018/12/szechenyitol-sztalinig-emlekezetpolitika-marosvasarhelyen> (2021. 10. 20.)
- BERG, LAWRENCE D. – VUOLTEENAHÓ, JANI eds. 2009. *Critical Toponymies. The Contested Politics of Place Naming*. Ashgate, Farnham. <https://doi.org/10.4324/9781315258843>
- BURA LÁSZLÓ 2007. *Öt évszázad utcanevei. Szatmárnémeti (Satu Mare). (1500–2000)*. Szatmári Magyar Hírlap – Státus Kiadó, Szatmárnémeti.
- CSIKI, BOGLÁRKA – BARTOS-ELEKES, ZSOMBOR eds. 2009. *Descriptio Transylvaniae*. Cholnoky Jenő Geographic Society – Babeş-Bolyai University, Cluj-Napoca.
- ERŐSS ÁGNES 2018. *Szimbolikus terek és térhasználat többnemzetiségű városokban: Beregszász és Nagyvárad példája*. Doktori (PhD) értekezés. ELTE TTK, Budapest. <https://doi.org/10.15476/ELTE.2018.051>
- GAAL GYÖRGY 2001. Kolozsvár kétezer esztendeje dátumokban. In: DÁNÉ TIBOR et al. szerk., *Kolozsvár 1000 éve*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár.
- HANNAK, CHRISTOF 1999. Die alten Kronstädter Gassenamen. In: ROTH, HARALD Hrsg., *Kronstadt. Eine siebenbürgische Stadtgeschichte*. Universitas Verlag, München. 268–285.
- JORDAN, PETER – WOODMAN, PAUL eds. 2016. *Place-Name Changes*. Verlag Dr. Kovač, Hamburg.
- LÁSZLÓ-HERBERT MÁRK 2003. Sztálingrádok Kelet-Európában. *Korunk* 14/2: 64–74.
- LŐRINCZE LAJOS 1967. Földrajzi neveink élete. *Magyar Nyelvjárások* 13: 3–27.
- MEZŐ ANDRÁS 1982. *A magyar hivatalos helységnévadás*. Nyelvészeti tanulmányok 22. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- RUS, VALER 2001. Nomenclatura stradală pentru o istorie a denumirilor străzilor din cetatea Braşov. *Historia Urbana* 9: 91–96.
- SÓFALVI KRISZTINA 2009. *Román és német nyelvi elemek a két világháború közti időszak erdélyi magyar napilapjaiban*. Doktori (PhD) értekezés. ELTE BTK, Budapest.
- SZABÓ T. ATTILA 1946. *Kolozsvár települése a XIX. század végéig*. Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem – Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár.
- SZALLÓ ÁGNES 2014. *Utcanévek vs. épületek: avagy mi alapján tájékozódik a kolozsvári magyar diák?* Szakdolgozat. Babeş-Bolyai Tudományegyetem Földrajz Kar, Kolozsvár.
- VARGA E. ÁRPÁD 1998–2002. *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája* 1–5. Pro-Print Kiadó, Csíkszereda.
- VIGH KÁROLY 1996. *Marosvásárhelyi helynevek és földrajzi közsavak*. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda.

BARTOS-ELEKES ZSOMBOR
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7095-7890>
 Babeş-Bolyai Tudományegyetem
 Földrajz Kar

ZSOMBOR BARTOS-ELEKES, The street names of Cluj/Kolozsvár and Braşov/Brassó in the last 150 years

The street names in the Transylvanian towns remained unchanged from their first naming until the mid 19th century. Since then, street names have changed several times, mainly because of the border, regime, and ethnic changes. This makes the relevant period for studying street name changes

in Transylvania the last 150 years (since 1867). This article begins with an overview of the technical terms used. Based on the naming process, streets could be named by convention or authorities. Based on the relation between the street and the name, the street name can be of a functional or symbolic name (it reflects the characteristics of the street, or there is no connection between them). Finally, based on the content of the name, a street name can be neutral or commemorative (independent or dependent of regimes). After this, the author presents two case studies: Cluj/Kolozsvár and Braşov/Brassó/Kronstadt, the first being typical of Northern Transylvania, the second of Southern Transylvania. Next, the author analyzes the changes of the street names in the two city centres, in each period, the proportions of changes, and the name categories (functional – neutral, functional – commemorative, symbolic – commemorative, and symbolic – neutral names). The article ends with a brief overview of the usage of official, minority, historical, and vernacular street names in Transylvania.